Łukasz Tomczyk, *Edukacja osób starszych. Seniorzy w przestrzeni nowych mediów*, Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2015

Szybki rozwój technologii cyfrowych to ogromne wyzwanie dla najstarszej grupy naszego społeczeństwa, przed którą pojawiają się także liczne bariery psychologiczne, społeczne czy ekonomiczne. Skutkiem tych zmian jest pojawianie się różnych form wykluczenia, w tym wykluczenia cyfrowego seniorów. Współcześni badacze chętnie zajmują się osobami starszymi, stosując różne perspektywy naukowe. Należy do nich Łukasz Tomczyk, którego publikacja pt. *Edukacja osób starszych. Seniorzy w przestrzeni nowych mediów* (Wydawnictwo DIFIN, Warszawa 2015) przedstawia zagadnienie edukacji osób starszych uczących się lub korzystających z nowych technologii. Opracowanie prezentuje problemy osób starszych, które dzięki odpowiedniej edukacji medialnej mogą być pełnoprawnymi użytkownikami komputerów i Internetu.

We wstępie swojej książki Łukasz Tomczyk, analizując rolę osób starszych w społeczeństwie z informatyzowanym, przedstawia główny cel opracowania, którym jest tworzenie nowych sposobów i jakości nauczania osób starszych oraz przyszłych nauczycieli edukacji medialnej. Struktura książki opiera się na czterech rozdziałach. Pierwszy, wprowadzający, nosi tytuł: *Osoba starsza w przestrzeni demograficznej, psychologicznej i edukacyjnej*. W tej części opracowania poruszane są kwestie związane ze zmianami demograficzno-społecznymi w perspektywie regionalnej oraz krajowej. W sposób szczegółowy opisane zostały procesy, które wpłynęły na współczesną strukturę demograficzną oraz zilustrowane odpowiednimi tabelami i wykresami. Zaletą rozdziału jest przedstawienie szczegółowych wyników badań dotyczących między innymi zmian w strukturze ludności czy udziału osób starszych w populacji Europy. Kolejne podrozdziały przedstawiają charakterystykę kategorii demograficznej, jaką są osoby starsze (periodyzacja ludzkiego życia, fazy starości w ujęciu wybranych autorów, próba ustalenia, jak można określić wiek starczy). Te podstawy teoretyczne i informacje oraz analizy statystyczne

są dobrym wstępem do kolejnych rozdziałów traktujących problemy osób starszych z różnych perspektyw.

Drugi rozdział pt. *Transformacja życia codziennego osób w wieku senioralnym w kontekście społeczeństwa informacyjnego* jest poświęcony aktywności osób starszych w społeczeństwie informacyjnym. Autor przedstawia problemy, z jakimi muszą zmierzyć się te osoby, jeśli chcą aktywnie uczestniczyć w społeczeństwie skomputeryzowanym, oraz odwołuje się do szerszych kontekstów związanych z edukacją medialną i uczestnictwem osób starszych w społeczeństwie. Charakterystyka przemian na tle społecznym determinowana przez rozwój technologiczny zachęca do dalszej analizy, biorąc pod uwagę osoby starsze jako aktywne w społeczeństwie informacyjnym i sieciowym, nakreślając tym samym nowy porządek. Autor przedstawia pojęcie wykluczenia cyfrowego, odwołując się do najważniejszych pozycji istniejącej literatury. Ł. Tomczyk dostrzega fakt, że wykluczenie cyfrowe to pewna forma marginalizacji i należy przyjąć odmienne kategorie badawcze niż przy innych pojęciach wykluczeń powszechnie nam znanych. Przedstawia czynniki, które wpływają na wykluczenie oraz ich egzemplifikacje. Na koniec rozdziału autor analizuje przykłady dobrych praktyk w edukacji medialnej seniorów w Polsce i na świecie. Opisane projekty dotyczą między innymi kształcenia trenerów, realizowania badań wśród seniorów, promowania e-usług, tworzenia materiałów dydaktycznych czy wyposażania seniorów w sprzęt komputerowy. W podrozdziale traktującym o nowych technologiach, które sprzyjają funkcjonowaniu osób starszych w społeczeństwie z informatyzowanym, pojawiają się również ilustracje. Są to zdjęcia pilota, telefonu komórkowego czy cyfrowego opakowania na leki – czyli przedmiotów użytku codziennego, które mają ułatwić seniorom codzienne czynności. Ilustracje te co prawda urozmaicają odbiór tekstu, jednak wydają się być zamieszczone w sposób przypadkowy, nie w pełni wpisując się w odpowiedni kontekst opracowania.

Rozdział trzeci, który dotyczy edukacji osób starszych w zakresie nowych mediów, należy uznać za najbardziej wartościowy merytorycznie. Autor przedstawia i wyjaśnia pojęcia, takie jak: andragogika, gerontologia, geragogika i psychologia. Należy zadać pytanie, czy wyjaśnienie tych pojęć nie powinno nastąpić we wprowadzających częściach opracowania, co mogłoby ułatwić czytelnikowi odbiór przedstawianych treści. Na uwagę zasługuje część opracowania dotycząca metod i treści kształcenia. Autor przedstawia metody i formy edukacji medialnej, programy nauczania wraz z zagadnieniami, które ułatwiają seniorom naukę. Na przykładzie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Cieszynie Ł. Tomczyk analizuje warsztaty i zajęcia z technologii informacyjnej. Przedstawia również autorski program prowadzenia zajęć poświęconych komunikowaniu za pomocą Internetu na trzech poziomach zaawansowania. W rozdziale tym autor prezentuje nie tylko swoją wiedzę,

ale także doświadczenie w dziedzinie edukacji medialnej seniorów, wykorzystując liczne przykłady oraz wyniki badań własnych. Przykłady te są istotnym dopełnieniem przedstawianych treści. Ze względu na praktyczne walory opracowania książka może służyć jako podręcznik dla osób, które zajmują się edukacją osób starszych w zakresie zagadnień związanych z nowymi technologiami (np. w ostatnim rozdziale znajdziemy wskazówki, jak planować czas zajęć, zadbać o układ sali czy odpowiednio dobrać grupę). Autor bierze również pod uwagę czynniki psychologiczne – analizuje, z jakimi barierami muszą stykać się osoby starsze.

Ł. Tomczyk swobodnie porusza się w wybranym przez siebie obszarze badawczym, który ma charakter interdyscyplinarny i sytuuje się na pograniczu socjologii kultury, pedagogiki oraz komunikacji społecznej w odniesieniu do nowych mediów. Choć głównym przedmiotem opracowania jest edukacja medialna osób starszych, to jednak autor bierze pod uwagę także kontekst kulturowy oraz rolę osób starszych we współczesnym społeczeństwie. Warto wspomnieć również o bogatej bibliografii, która zawiera cenne wskazówki dla badaczy zajmujących się analizą edukacji seniorów oraz dla organizatorów przedsięwzięć edukacyjnych.

Podsumowując, książka Łukasza Tomczyka jest jedną z nielicznych polskich pozycji poświęconych tematowi edukacji medialnej seniorów i ich aktywności w nowych mediach. Autor w sposób wyczerpujący prezentuje wybrany temat, poruszając również kontekst kulturowy. Czytelnicy, którzy interesują się szerszymi zagadnieniami, takimi jak rola osób starszych w społeczeństwie, również znajdą w tej publikacji treści dla siebie. Autor zwrócił uwagę na ważny i perspektywiczny temat, który wart jest dalszego monitorowania.

Joanna Kukier